

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (1924- 1951)

Η μακρόχρονη (27 χρόνια) συνεχής γραμματεία του Γ. Οικονόμου κύλισε σε περιόδους εξαιρετικά σημαντικές της νεώτατης ελληνικής ιστορίας, της πρώτης ελληνικής Δημοκρατίας (1924-1935), της δικτατορίας του Ιω. Μεταξά, του πολέμου, της κατοχής (1936- 1944) και του εμφυλίου και των αμεσως μετά από αυτόν χρόνων (1945- 6 Ιουνίου 1951). Τα γεγονότα των περιόδων αυτών επηρέασαν τη δράση και τις κατευθύνσεις του Συμβουλίου και επιβάλλουν τη διαίρεση της εξιστόρησης των πράξεων της Εταιρείας σε αντίστοιχες περιόδους.

Έτη 1924 - 1935.

Τα πολιτικά γεγονότα της περιόδου αυτής είναι πυκνά και καίριας σημασίας για την εξέλιξη των πολιτικών μας πραγμάτων. Στις 25 Μαρτίου 1924 ανακηρύσσεται η Δημοκρατία στην Ελλάδα, ένα χρόνο αργότερα, στις 25 Ιουνίου γίνεται η δικτατορία του Παγκάλου, που διαρκεί ως τις 7 Αυγούστου του 1926. Στις 3 Ιουνίου 1927 δημοσιεύεται το Σύνταγμα της Δημοκρατίας, τον επόμενο χρόνο, 1928, σχηματίζεται η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος υπογράφει στην Αγκυρα το 1930 το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας. Το 1932 έρχεται στην αρχή το Λαϊκό κόμμα, την 1 Μαρτίου 1935 γίνεται το αποτυχημένο κίνημα του Πλαστήρα, στις 3 Νοεμβρίου της ίδιας χρονιάς με δημοψήφισμα καταργείται η Δημοκρατία και στις 25 Νοεμβρίου επιστρέφει ο Γεώργιος Β΄ στην Ελλάδα. Τότε κλείνει και μία μακρά περίοδος ταλαντεύσεων του Συμβουλίου, που αρχίζει από τις 15 Αυγούστου του 1909.

Οι ανασκαφές.

Αθήναι.

Η κακή οικονομική κατάσταση της Εταιρείας, για την οποία πολλές φορές μίλησε ο Οικονόμος στις λογοδοσίες του, είχε ως άμεση συνέπεια τη μείωση του αριθμού και της έκτασης των ανασκαφών. Στην Αθήνα, μέσα στα ένδεκα χρόνια της περιόδου αυτής έγιναν δύο μόνο ανασκαφές, του Ωδείου του Περικλέους κατά τα χρόνια 1924-1929 από τον Π. Καστριώτη και μετά τον θάνατό του το 1931 και 1932 από τον Α. Ορλάνδο, και του Διονυσιακού θεάτρου το 1925 από τον W. Dörpfeld.

Αττική.

Η μεγάλη ανασκαφή του Αμφιαρείου, που άρχισε το 1884 από τον Φιντκλή και τον Β. Λεονάρδο, συνεχίστηκε από το 1924 ως το 1929 συνεχώς, με την έρευνα κυρίως των οικημάτων της δεξιάς όχθης. Ο θάνατος του Λεονάρδου στις 27 Ιουν. 1930 έβαλε τέρμα στο σπουδαίο αυτό έργο της Εταιρείας. Τοπογραφικές και ανασκαφικές έρευνες με πολύ σημαντικά αποτελέσματα διεξήγαγε ο Γ. Σωτηριάδης στην περιοχή του Μαραθώνος ως τη Ν. Μάκρη από το 1932 ως το 1935 συνεχώς. Δοκιμαστικές ανασκαφές επεχείρησε το 1934 στην περιοχή των αρχαίων Μεγάρων ο Ιω. Θρεψιάδης σε συνεργασία με τον Ιω. Τραυλό. Ο Θρεψιάδης έκανε την επόμενη χρονιά την πολύ σημαντική ανασκαφή στον χώρο του κτιρίου του Ναυτικού Ομίλου στο Τουρκολίμανο του Πειραιά, όπου αποκάλυψε τα λείψανα του ιερού της Μουνηχίας Αρτέμιδος. Η τελευταία ανασκαφή στην Αττική της περιόδου είναι της Ελευσίνος, το 1935, από τον Κ. Κουρουγιώτη, ο οποίος ερεύνησε το νότιο τείχος της αρχαίας πόλης.

Πελοπόννησος.

Στην Πελοπόννησο υπήρξε μεγάλη δραστηριότητα με πρώτη την παλαιότατη ανασκαφή της Επιδαύρου που συνέχισε ο Καβαδιάς σε προχωρημένη ηλικία, από το 1924 ως το 1927 συνεχώς (πέθανε το 1928 σε ηλικία 78 ετών). Μυκηναϊκούς τάφους σε διάφορες θέσεις της Αχαΐας ερεύνησε ο Ν. Κυπαρίσσης από το 1925 ως το 1935 χωρίς διακοπή. Στη Μεσσήνη ο Γ. Οικονόμος συνεχίζοντας τις ανασκαφές του Θ. Σοφούλη του 1895 και τις δικές του του 1909 ερεύνησε το 1925 το Συνέδριο. Την αρχαία Στύμφαλο, πλάι στη λίμνη, ερεύνησε ο Α. Ορλάνδος από το 1924 ως το

1930. Ο ίδιος έκανε δύο ακόμη ανασκαφές στην Πελοπόννησο, στη Σικυώνα από το 1932 ως το 1935, την οποία θα συνέχιζε για πολλά χρόνια ακόμη (το 1933 ερεύνησε παλαιοχριστιανική βασιλική στο σιδηροδρομικό σταθμό Κιάτου) και στην Πελλήνη στην Κορινθία το 1931 και 1932. Θολωτό μυκηναϊκό τάφο κοντά στο χωριό Οσμάναγα της Πύλου ερεύνησε το 1926 ο Κ. Κουρουνιώτης. Αναστηλωτικές κυρίως εργασίες το 1928 και μελέτη των παλατιών του Μυστρά το 1929 έκανε ο Αδ. Αδαμαντίου, ο οποίος το 1931 ανέσκαψε νεκρικό δωμάτιο έξω από τη Σπάρτη με ελληνιστικές τοιχογραφίες. Την έρευνά του συνέχισε το 1934· τότε διεξήγαγε ανασκαφή και στον χώρο της μονής του οσίου Νίκωνος, στην ακρόπολη της Σπάρτης.

Στερεά.

Στη Θήβα συνέχισε ο Α. Κεραμόπουλλος τις ανασκαφές του Καδμείου κατά το 1927-29. Το 1930 ερεύνησε με τη συνεργασία του Ιω. Παπαδημητρίου σπήτι του 1ου αι. π.Χ. προς Ν. του σιδηροδρομικού σταθμού. Την άγνωστη έως τότε θέση του αρχαίου Αγρινίου εντόπισε με ανασκαφή το 1928 ο Γ. Μηλιάδης, ο οποίος αποκάλυψε τη γραμμή του τείχους, ένα μεγάλο σπήτι και μεγάλη στοά. Στον γειτονικό Θέρμο ο Κ. Ρωμαίος, με ανασκαφή του τό 1931 και 1932 συμπλήρωσε τις έρευνες τού Γ. Σωτηριάδη.

Θεσσαλία.

Στη Θεσσαλία κατά την περίοδο αυτή έγιναν τρεις ανασκαφές, η μεγάλη βυζαντινή της Νέας Αγχιάλου από τον Γ. Σωτηρίου, η οποία είχε αρχίσει το 1923 και συνεχίστηκε ως το 1935 με διακοπή μόνο το 1932, η ανασκαφή στις Φερές από τον Απ. Αρβανιτόπουλο τα έτη 1924- 1926 του ιερού του Θαυλίου Διός, και η ανασκαφή στην περιοχή της Καλαμπάκας και του Καστρακίου το 1932 από τον Ανδρέα Ξυγγόπουλο για την αναζήτηση της θέσης της μεσαιωνικής πόλης των Σταγών· ο ίδιος ανασκαφέας ερεύνησε και μικρή εκκλησία της Παναγίας στη ρίζα του βράχου της Δούπιανης των Μετεώρων.

Ήπειρος.

Στην Ήπειρο η μεγάλη ανασκαφή της Νικοπόλεως, που είχε αρχίσει το 1913 από τον Αλ. Φιλαδελφέα, συνεχίστηκε το 1924 από τον ίδιο. Το 1926 συνεργάστηκαν ο Α. Ορλάνδος και ο Γ. Σωτηρίου, ο οποίος δημοσίευσε και δική του έκθεση στα ΠΑΕ, αλλά τις επόμενες χρονιές 1928-1930 η ανασκαφή διεξάγεται πλέον μόνο από τον Σωτηρίου και τον Ορλάνδο. Της ανασκαφής της Δωδώνης απόπειρα συνέχισης των εργασιών του Καραπάνου έγινε το 1920 από τον Γ. Σωτηριάδη. Κατά την τετραετία 1929- 1932 ο Δ. Ευαγγελίδης συνεχίζει τις ανασκαφές, οι οποίες αργότερα θα γνωρίσουν νέα ακμή με την αποκάλυψη του θεάτρου. Ο Ευαγγελίδης το 1930 αποκαλύπτει νότια της Παραμυθιάς παλαιοχριστιανική βασιλική.

Μακεδονία.

Την ανασκαφή μεγάλου αρχαιολογικού κέντρου της Μακεδονίας, του Δίου, του οποίου η έρευνα συνεχίζεται ως τώρα, διεξήγαγε κατά την τετραετία 1928- 1931 ο Γ. Σωτηριάδης. Πολλές και μικρές ανασκαφές κάνει επίσης ο Α. Κεραμόπουλλος, το 1930 στην Εράτυρα Δ. της Σιάτιστας, το 1930 και 1931 στη Φλώρινα και τα επόμενα χρόνια από το 1932 ως το 1935 σε πλήθος τόπων για τη διευκρίνιση ιστορικών και τοπογραφικών ζητημάτων. Από τους νεώτερους αρχαιολόγους, ο Α. Ξυγγόπουλος ερεύνησε με ανασκαφή το 1926 τον ναΐσκο του Αγ. Νικολάου στο Κάστρο των Σερρών και τη Μητρόπολη στην κάτω πόλη. Ανασκαφή τειχισμένης ακρόπολης στην Καλαμίτσα της Καβάλας έκανε το 1935 ο Γ. Μπακαλάκης.

Νησιά.

Στα νησιά η δραστηριότητα της Εταιρείας περιορίστηκε στη Σίφνο, τη Λέσβο και την Κρήτη. Στη Σίφνο ο Ιάκ. Δραγάτσης έκανε το 1924 την τελευταία του έρευνα στο νησί

και ασχολήθηκε κυρίως με τους πύργους. Στη Λέσβο ο Δ. Ευαγγελίδης, μετά από μικρές έρευνες το 1926 στη Μυτιλήνη, Μήθυμνα και Ερεσό, ερεύνησε τα έτη 1927 και 1928 το μεγάλο κατεστραμμένο ιερό της Κλοπεδής στην περιφέρεια της Καλλονής. Στην Κρήτη ο Στ. Ξανθουδίδης έσκαψε το 1924 στο Νίρου Χάνι, αρρώστησε όμως. Την ανασκαφή διεξήγαγε το 1926, κατά σύσταση του Ξανθουδίδα, ο Σπ. Μαρινάτος, ο οποίος τα επόμενα χρόνια θα κάνει σειρά ανασκαφών με λαμπρά ευρήματα, το 1929 και 1930 στο σπήλαιο της Ειλειθυίας, στους Αγίους Θεοδώρους Α. του Ηρακλείου, από το 1932 έως το 1935 στην Αμνισό, και το 1935 στη Δρήρο με τα λαμπρά γεωμετρικά ευρήματα και στο Αρκαλοχώρι.

Το Συμβούλιο.

Κατά την περίοδο 1924-1935, επί ένδεκα χρόνια, η Εταιρεία διοικείται με ελλιπές Συμβούλιο, το οποίο εκλέγεται σύμφωνα με νόμο που είναι αντίθετος προς το πολίτευμα της χώρας, την αβασίλευτη Δημοκρατία. Με το ΒΔ της 27 Νοεμβρ. 1920 που ακύρωσε το ΒΔ της 14 Σεπτ. 1917, πρόεδρος της Εταιρείας ήταν ο Κωνσταντίνος, συμπρόεδρος ο Γεώργιος και α' αντιπρόεδρος ο Νικόλαος. Με την ανακήρυξη της Δημοκρατίας το 1924 κάθε διάταξη του οργανισμού της Εταιρείας που όριζε οποιαδήποτε σχέση της έκπτωτης βασιλικής οικογένειας αυτόματα έπαιε να έχει ισχύ και το νομικό κενό που δημιουργούσε η ακύρωση πολλών διατάξεων έπρεπε να συμπληρωθεί με τη θέσπιση νέων διατάξεων που να είναι σύμφωνες με το νέο πολίτευμα, πράγμα που δεν έγινε. Κατά τις εκλογές εκλεγόταν για το προεδρείο μόνο β' αντιπρόεδρος και γραμματεús και στα ετήσια ΠΑΕ το Συμβούλιο αναγράφεται κολοβό. Στον τόμο του 1935, ο οποίος αναφέρεται σε έργο της περιόδου της Δημοκρατίας, αναγράφεται ο Γεώργιος ως πρόεδρος και ο Νικόλαος ως α' αντιπρόεδρος.

Κύριο πρόβλημα της περιόδου είναι η πενιχρότης των οικονομικών μέσων. Οι πρόσοδοι του λαχείου ήδη από πολλά χρόνια είχαν σχεδόν εκμηδενιστεί και η μικρή επιχορήγηση που έδινε το κράτος ως μερίδιο από τα κέρδη του λαχείου στην Εταιρεία ήταν περισσότερο συμβολική. Η στάση εξ άλλου του Συμβουλίου απέναντι σε πολιτικές καταστάσεις που δεν του ήταν αρεστές δεν συνηγορούσε για την ευνοϊκή αντιμετώπιση των αναγκών της Εταιρείας, σε μίαν εποχή μάλιστα που το κράτος προσπαθούσε να θεραπεύσει τις δικές του με εξωτερικά δάνεια και υποτιμήσεις του νομίσματος. Η ανάθεση στην Εταιρεία από το κράτος του δικαιώματος εκδόσεως εικονογραφημένων δελταρίων δεν ήταν ζημιογόνος, δεν απέδωσε όμως αρκετά ώστε να θεωρηθεί σημαντικός πόρος (Ν. 4823/ 1930). Μόλις το 1934 η κυβέρνηση του Λαϊκού κόμματος με τον νόμο 6079 παραχώρησε στην Εταιρεία τα δέκα εκατοστά των καθαρών εισπράξεων του λαχείου του στόλου. Σε ανταπόδοση το Συμβούλιο εξέλεξε τον πρωθυπουργό Π. Τσαλδάρη και τους υπουργούς Σ. Λοβέρδο (Οικονομικών) και Ιω. Μακρόπουλο (Παιδείας), επίτιμους εταίρους.

Η συνέλευση των εταίρων της 24 Φεβρουαρίου 1924 εξέλεξε νέο Συμβούλιο για την τριετία 1924-1926, όπου πλειοψηφούσαν τα νέα πρόσωπα. Αντιπρόεδρος εκλέχθηκε ο Δ. Παπούλιας, γραμματεús ο Γ. Οικονόμος και νέα μέλη οι Γ. Βέλτσος, Μ. Βολονάκης, Θ. Βορέας, Κ. Δυοβουνιώτης, Α. Κεραμόπουλλος, Σ. Κουγέας, και από τα παλαιά ο Ιάκ. Δραγάσης, Ν. Εξαρχόπουλος, Β. Λεονάρδος, Σ. Παγανέλης, Χρ. Τσουντας και Α. Χατζής. Δύο από τα μέλη είναι ο γενικός γραμματεús και ο τμηματάρχης του Αρχαιολογικού Τμήματος του Υπουργείου Παιδείας, οι οποίοι μετέχουν αυτοδικαίως. Την τελευταία θέση είχε ο Κ. Ρωμαίος (1922- 1925), ο Κ. Κουρουνιώτης (1925-1933) και ο Γ. Οικονόμος (1933-1938). Κατά την τριετία 1927-1929 το Συμβούλιο είναι σχεδόν το ίδιο. Νέα μέλη είναι ο Ν. Μπαλάνος, ο Α. Ορλάνδος και ο Κ. Ρωμαίος αντί των Β. Λεονάρδου, Χρ. Τσουντα και Α. Χατζή. Κατά τη διάρκεια της θητείας του αποχώρησε ο Κ. Ρωμαίος και αντικαταστάθηκε από τον Π. Καστριώτη. Το Συμβούλιο της τριετίας 1930-1932 παρουσιάζει μικρή ανανέωση. Νέα μέλη είναι ο Ν. Κυπαρίσσης και Α. Χατζής στη θέση του Κ. Δυοβουνιώτη και Ν. Εξαρχόπουλου. Στις 13 Ιουλίου 1932 πέθανε ο Δ. Παπούλιας και το αξίωμά του πήρε

ο Αντ. Μπενάκης. Πέθανε επίσης νωρίτερα, το 1930, ο Π. Καστριώτης και τον αντικατέστησε ο Φιλώτας Παπαγεωργίου. Το Συμβούλιο της τριετίας 1933- 1935 είναι εντελώς όμοιο με το προηγούμενο. Τη θέση του Σίμου Μενάρδου και του Σπ. Παγανέλη, που πέθαναν το 1933, πήραν ο Μ. Βλαστός και ο Κ. Κουρουγιώτης. Το κενό που δημιουργήθηκε από τον θάνατο του Ιάκ. Δραγάτη το 1934 δεν συμπληρώθηκε.

Έτη 1936 - 1944.

Το δεύτερο μέρος της γραμματείας του Γ. Οικονόμου αποτελεί από εθνική άποψη την τραγικότερη περίοδο της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας με τη δικτατορία της 4ης Αυγούστου, τον πόλεμο, την κατάρρευση, την κατοχή, τα δεκεμβριανά. Το μακρύ μαρτύριο του ελληνικού λαού επηρεάζει τον πνευματικό και επιστημονικό τομέα. Η Εταιρεία εργάζεται τα πρώτα χρόνια με ένταση· ο πόλεμος όμως φρενάρει σιγά- σιγά τις δραστηριότητές της και η ύπαρξή της γίνεται στο τέλος κατά την έκφραση του Οικονόμου, «νεκροφανής».

Οι ανασκαφές.

Αττική.

Στα χρόνια αυτά καμιά ανασκαφή δεν γίνεται στην Αθήνα. Στην Αττική ο Γ. Σωτηριάδης συνεχίζει το 1936, 1939 και 1940 τις ανασκαφές και τις έρευνές του στην περιοχή του Μαραθώνα παρά το ότι το 1936 ήταν 84 ετών. Την τελευταία του έκθεση τού 1940 δεν μπόρεσε να τη συντάξει. Πέθανε το 1942. Έρευνα της Ιεράς Οδού από το ιερό της Αφροδίτης προς την Ελευσίνα έκαναν από κοινού ο Κ. Κουρουγιώτης και ο Ιω. Τραυλός το διάστημα 1936- 1939. Τις ίδιες χρονιές συνέχισαν και την ανασκαφή της Ελευσίνος. Στη Σαλαμίνα η πρώτη ανασκαφή της Εταιρείας, μετά από εκείνη του 1845/ 46, έγινε από τον Δ. Πάλλα το 1941, ο οποίος ερεύνησε στο Μούλκι ερείπια βυζαντινής εκκλησίας. Στο φρούριο των Ελευθερών (Πανάκτου) ο αρχιτέκτων Ευ. Στίκας σε τρεις ανασκαφικές περιόδους, 1938-1940, έκανε νέα μελέτη του μνημείου και ερεύνησε με μικρές ανασκαφές λεπτομέρειες της κατασκευής του. Στα Μέγαρα ο Ιω. Θρεψιάδης συνέχισε το 1936 τις έρευνες που είχε αρχίσει το 1934 με τον Ιω. Τραυλό.

Πελοπόννησος.

Στην Πελοπόννησο συνεχίστηκαν κατά το διάστημα 1936-1941 οι ανασκαφές του Α. Ορλάνδου στη Σικυώνα. Το 1941 διεξήγαγε ανασκαφή στον δρόμο που οδηγεί από τη Σικυώνα στη Στύμφαλο ο Ευ. Στίκας και αποκάλυψε τα λείψανα πύργου κατοπτεύσεως. Την ανασκαφή μυκηναϊκών τάφων στην περιοχή της Αχάϊας συνέχισε ο Ν. Κυπαρίσσης από το 1936 ως το 1940. Στην Πάτρα ο Γ. Μηλιάδης έκανε το 1941 μια άκαρπη έρευνα πηγαδιών με την ελπίδα να βρει κομμάτι του αντιγράφου της Αθηνάς του Φειδίου που βρίσκεται στο εκεί Μουσείο. Την ίδια χρονιά ο Κ. Ρωμαίος ερεύνησε κοντά στα Βούρβουρα Κυνουρίας μικρή βασιλική του 11ου ή 12ου αι. Παλαιοχριστιανική βασιλική ερεύνησε το 1937 στο Γεράκι ο Α. Ξυγγόπουλος. Τέλος ο Γ. Σωτηρίου συνέχισε και ολοκλήρωσε την ανασκαφή που είχε αρχίσει το 1934 ο Αδ. Αδαμαντίου στην ακρόπολη της Σπάρτης, της μεγάλης βασιλικής και των εμπρός από αυτήν κτισμάτων.

Θεσσαλία - Ήπειρος.

Στη Θεσσαλία μία μόνο ανασκαφή έγινε κατά το διάστημα 1936-1940, της Νέας Αγχιάλου, από τον Γ. Σωτηρίου. Στην Ήπειρο ερευνήθηκε η χριστιανική Νικόπολη το 1937 και 1938 από τον Γ. Σωτηρίου και τον Α. Ορλάνδο. Το 1940 έκανε εκεί ανασκαφή ο Ιω. Παπαδημητρίου για τον προσδιορισμό των μνημείων της Νικοπόλεως των ρωμαϊκών χρόνων που αναφέρει ο Στράβων.

Μακεδονία.

Όπως και τα προηγούμενα χρόνια ο Α. Κεραμόπουλλος διεξήγαγε στη Μακεδονία κατά το διάστημα 1936-1938 και 1940 πλήθος μικρών ανασκαφών. Στην Καλαμίτσα της Καβάλας συνέχισε ο Γ. Μπακαλάκης το 1936-1938 την έρευνα που είχε αρχίσει το 1935. Νέες ανασκαφές είναι της Αγ. Σοφίας Θεσσαλονίκης (1936, 1938, 1939, 1941) από τον Μαρίνο Καλλιγά και νεολιθικών συνοικισμών στη Νέα Πιερία, το 1938 από τον Γ. Μυλωνά και τον Γ. Μπακαλάκη.

Νησιά.

Στην Κέρκυρα ο Α. Ξυγγόπουλος και ο Ιω. Παπαδημητρίου ερεύνησαν το 1936 την ερειπωμένη βασιλική της Παλαιόπολης. Τρία χρόνια αργότερα ο Παπαδημητρίου μόνος του ανέσκαψε πώρινο δωρικό ναό στο χωριό Ρόδα, πιθανώς του 5ου αι. π.Χ., και συνέχισε τις ανασκαφικές και στερεωτικές εργασίες στη βασιλική της Παλαιόπολης. Έρευνες και ανασκαφές για την αποκάλυψη των χριστιανικών και βυζαντινών μνημείων των Σπετσών διεξήγαγε το 1937-1938 και 1940 ο Γ. Σωτηρίου, ο οποίος τότε ίδρυσε και ταξινόμησε το εκεί μουσείο. Σε δύο θέσεις κοντά στο Αυλωνάρι της Ευβοίας έκαναν ανασκαφή το 1941 η Ιωάννα Κωνσταντίνου και ο Ιω. Τραυλός και βρήκαν μέλη αρχαίου ναού, ιερού και προϊστορικού οικισμού. Στη Νάξο ο Χρ. Καρούζος και ο Ν. Κοντολέων σε τρεις μικρής έκτασης ανασκαφές το 1937 είχαν ενδιαφέροντα γεωμετρικά και αρχαϊκά ευρήματα. Το 1939 τις ανασκαφές συνέχισε μόνος ο Χρ. Καρούζος. Την ίδια χρονιά ο Λίνος Πολίτης συνέχισε στην Ικαρία ανασκαφή του ιερού της Ταυροπόλου Αρτέμιδος, που είχε αρχίσει το προηγούμενο έτος με δαπάνες του Υπουργείου Παιδείας. Τέλος στην Κρήτη ο Σπ. Μαρινάτος συνέχισε το 1936 και 1938 την ανασκαφή της Αμνισού.

Εκατονταετηρίς.

Στις 6 Ιανουαρίου 1937 συμπληρώθηκαν εκατό χρόνια από την ημέρα της ίδρυσης της Εταιρείας. Οι εορτές με τις οποίες τιμήθηκε η μεγάλη επέτειος έγιναν από τις 23 ως τις 27 Οκτωβρίου 1938. Εκτενής περιγραφή τους γίνεται σε ιδιαίτερο κεφάλαιο του βιβλίου τούτου.

Το Συμβούλιο.

Η γραμματεία του Γ. Οικονόμου, παρά το ότι ασκήθηκε σε εποχή παραγμένη, δεν παρουσιάζει εσωτερικούς κλυδωνισμούς όπως εκείνοι που από το 1894 τάραζαν κατά καιρούς την Εταιρεία και την έριχναν στη δίνη των πολιτικών παθών και αντιθέσεων. Ο Οικονόμος, άνθρωπος αγαπητός, ευγενής και πράος, είχε την ικανότητα να απαλύνει τις αντιθέσεις και να διατηρεί την ισορροπία στα πράγματα, ισορροπία μονομερή βέβαια. Έχοντας και αυτός σχέσεις με τα ανάκτορα, όπως ο Π. Καββαδίας, από το 1936 έκανε μέτρια και λογική χρήση αυτού του πλεονεκτήματος, ενώ κατά το διάστημα 1924-1934 οι κυβερνήσεις ήταν αδιάφορες απέναντι στις ανάγκες της Εταιρείας και σε τούτο συνέτεινε και η αντίθεση του Υπουργείου ως το 1933, χρονιά που ο Οικονόμος ανέλαβε τη διεύθυνση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας διαδεχόμενος τον Κ. Κουρουνιώτη. Ο νόμος 6079/1934 ενίσχυσε την Εταιρεία, δεν την επανέφερε όμως στην παλαιά της ακμή. Η έκδοση εικονογραφημένων δελταρίων αποτέλεσε χρηματική πηγή όχι αμελητέα, η οποία στέρεψε με τον νόμο 1047/1939. Με την έκδοση του αριθ. 516 Νομοθετικού Διατάγματος του 1941 ρυθμίστηκε για μια ακόμη φορά το θέμα των εισπράξεων απο το λαχείο κατά τρόπο ευνοϊκό για την Εταιρεία, η λαίλαπα του πληθωρισμού όμως απέδειξε φρούδες τις ελπίδες που είχαν στηριχθεί σ' αυτό. Ήδη στη λογοδοσία του 1941 (15 Φεβρ. 1942) ο Οικονόμος τονίζει τις υποχρεώσεις της Εταιρείας προς τη μεγάλη της εθνική αποστολή και παράλληλα προς «τους ολίγους, αλλ' αφωσιωμένους αυτής υπαλλήλους, λόγω της ευρύτερας οικονομικής δυσχερείας της χώρας». Το 1942 ολόκληρος ο προϋπολογισμός της Εταιρείας καταναλώθηκε στην πληρωμή των μισθών των υπαλλήλων της και επί πλέον διατέθηκε για μεγαλύτερη ενίσχυση μέρος των διαθεσίμων κεφαλαίων. Τότε αποφασίστηκε να παύσει η πώληση των δημοσιευμάτων της, τα οποία όπως φαίνεται, θεωρήθηκαν ότι μπορούσαν να βοηθήσουν «εις την εξυτηρέτησιν της

τοποθετήσεως ξένων, αθρόως και ακόπως κτηθέντων κεφαλαίων». Στην τραγική αυτή κατάσταση άκαιρη και άτοπη υπήρξε η γνώμη του Ελεγκτικού Συνεδρίου ότι η Εταιρεία αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και ότι η διαχείρισή της πρέπει να γίνεται κατά το δημόσιο λογιστικό. Η Εταιρεία έκανε προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η οποία κρίθηκε «τύποις απαράδεκτος», και για να αποφύγει δικαστικές περιπέτειες επεδίωξε τη νομοθετική ρύθμιση του θέματος, την οποία και πέτυχε. Με τον ΑΝ 476 της 10 Αυγ. 1943 «η Αρχαιολογική Εταιρεία αναγνωρίζεται ως επιστημονικόν ίδρυμα και είναι ως αφ' ής ιδρύθη, νομικόν πρόσωπον ιδιωτικού δικαίου» και η διαχείρισή της «διεξάγεται συμφώνως προς τον Οργανισμόν ταύτης, αποκλειομένης πάσης άλλης ελεγκτικής διατυπώσεως». Της αποδίδεται ποσοστό από το λαχείο όχι κατώτερο των είκοσι εκατοστών των καθαρών εισπράξεων και αναγνωρίζονται απροκάλυπτα τα δικαιώματά της σ' αυτό. Τέλος καταργείται ο νόμος 2448/1920. Ο νόμος 476/ 43 κυρώθηκε με την πράξη αριθ. 321 της 30 Μαΐου 1946 του Υπουργικού Συμβουλίου.

Ο πόλεμος τελείωσε, η Ελλάδα ελευθερώθηκε, τα οικονομικά προβλήματα της Εταιρείας συνεχίστηκαν. Ο μεταπολεμικός νόμος της σταθεροποίησης επέφερε ισχυρό πλήγμα στην περιουσία της Εταιρείας και των άλλων νομικών προσώπων και για το μέλλον, όπως φαίνεται από τη λογοδοσία του Γ. Οικονόμου στις 8 Ιουλ. 1945, δεν διακρίνεται κανένα παρήγορο φως. Ανασκαφές δεν είναι δυνατόν να γίνουν, η περιουσία είναι εξανεμισμένη, και το κράτος έχει αναλάβει τη μισθοδοσία των λίγων υπαλλήλων της Εταιρείας «των οποίων η ζωή εξαρτάται εκ της στοργής ταύτης του Δημοσίου».

Το Συμβούλιο της τριετίας 1936-1938 ήταν σχεδόν όμοιο με της προηγούμενης. Νέα μέλη ήταν ο Α. Ξυγγόπουλος εξ αρχής και ο Γ. Ζαρίφης μετά τον θάνατο του Μ. Βλαστού το 1936. Αμετάβλητο έμεινε κατά την τριετία 1939-1941, ενώ την επόμενη τριετία 1942-1944 νέα μέλη είναι ο Σπ. Μαρινάτος και Κ. Ρωμαίος αντί των Ν. Κυπαρίσση και Α. Ξυγγόπουλου. Το 1939-1941 διευθυντής Αρχαιοτήτων, που μετέχει αυτοδίκαια στο Συμβούλιο, είναι ο Ιω. Αναστασόπουλος, το 1941 για μικρό διάστημα ο Ν. Κυπαρίσσης και από το 1941 ως το 1949 ο Α. Κεραμόπουλος.

Έτη 1945 - 1951.

Προς το τέλος της γραμματείας του Γ. Οικονόμου άρχισε να βελτιώνεται η κατάσταση της Εταιρείας με γρήγορο ρυθμό, ώστε την τελευταία χρονιά της να γίνει η έναρξη της κατασκευής του νέου μεγάρου της στη θέση του παλαιού, που θεωρήθηκε ανεπαρκές και κατεδαφίστηκε. Η εσωτερική κατάσταση δεν είναι ευχάριστη. Ένας μεγάλος και πολύνεκρος εμφύλιος πόλεμος αρχίζει το 1947 και τελειώνει το 1949. Χαρακτηριστικό είναι πως μετά τις 8 Ιουλίου του 1945 μόλις στις 14 Μαρτίου 1948 έγινε νέα γενική συνέλευση των εταίρων και λογοδοσία για τα όσα είχαν συμβεί.

Οι ανασκαφές.

Οι ανασκαφές γίνονται στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και κυρίως σε τόπους οι οποίοι ελέγχονται πλήρως από τον στρατό και την αστυνομία. Οι πρώτες αρχίζουν το 1948 και σιγά- σιγά ο αριθμός τους αυξάνει. Στη Στερεά Ελλάδα δεν έγινε καμία. Τα πρόσωπα που τις διεξάγουν είναι τα περισσότερα νέα. Ο Κ. Ρωμαίος και ο Γ. Σωτηρίου μόνον ανήκουν σε παλαιότερη γενιά.

Αθήναι.

Τη βασιλική του Ιλισού, που είχε αποκαλύψει το 1918-19 ο Γ. Σωτηρίου, ερεύνησε πάλι ο Μανόλης Χατζηδάκης το 1948 και 1949. Σε μικρή απόσταση, στη λεωφόρο Όλγας, ο Τραυλός ανέσκαψε πάλι, το 1949, τη βασιλική και το βαλανείο που είχαν αποκαλύψει οι ανασκαφές του 1886 και 1888 του Ολυμπιείου. Ο ίδιος ερεύνησε το 1950 το τετράκογχο οικοδόμημα της βιβλιοθήκης του Αδριανού, όπου άλλοτε ήταν κτισμένη η Μεγάλη Παναγία και το 1951 έκανε μικρή ανασκαφή στην ανατολική πύραυλο του Διονυσιακού.

Αττική.

Γύρω από την Αθήνα διεξήγαγαν έρευνες ο Μ. Χατζηδάκης το 1949 και 1950 στη μονή Καισαριανής, που διευκρίνησαν τις οικοδομικές φάσεις κάποιων κατασκευών της και ο έφορος Ν. Κοτζιάς το 1949 και 1950 στον λόφο του Προφήτη Ηλία, στην ανατολική κλιτύ του Υμηττού, για την αναζήτηση του γνωστού από τον Πausanias ιερού του Απόλλωνος Προοπίου. Τα οικοδομικά λείψανα που βρέθηκαν ανήκαν σε δύο ιερά, τα οποία δεν προσδιορίστηκαν επιγραφικώς. Μια από τις σημαντικότερες ανασκαφές της Αττικής, του ιερού της Αρτέμιδος στη Βραυρώνα, άρχισε από τον Ιω. Παπαδημητρίου το 1948 και συνεχίστηκε τα δύο επόμενα χρόνια. Βρέθηκε το ανάλημμα και ο ναός, η μεγάλη ανάπτυξη της έρευνας όμως θα γίνει προς το τέλος της δεκαετίας του 1950. Κοντά στο ιερό της Βραυρώνας ο αρχιτέκτων Ευ. Στίκας αποκάλυψε το 1951 μεγάλη και ενδιαφέρουσα παλαιοχριστιανική βασιλική. Στη γειτονική Ραφήνα ο επιμελητής Δ. Θεοχάρης αποκάλυψε το 1951 προϊστορικό συνοικισμό. Την ίδια χρονιά ερεύνησε επίσης στην Παλαιά Κοκκινιά του Πειραιά γεωμετρικό και αρχαϊκό νεκροταφείο και λείψανα οικισμού της νεολιθικής και πρωτοελλαδικής εποχής. Της Ελευσίνας η μελέτη συνεχίστηκε, μετά τον θάνατο του Κ. Κουρουγιώτη, από τον Ιω. Τραυλό, ο οποίος το 1950 ερεύνησε το Τελεστήριο για την εξακρίβωση της θέσης του Α ν α κ τ ό ρ ο υ, τη γέφυρα του ελευσινιακού Κηφισού που έκτισε ο Αδριανός και νεκροταφείο κάτω από τον φραγκικό πύργο. Μελέτη των επιγραφών έκανε το 1951 ο Μ. Μισός στο Αμφιάρειο.

Πελοπόννησος.

Στην Πελοπόννησο η πρώτη φροντίδα της Εταιρείας ήταν για το μεγάλο ιερό της Επιδαύρου, του οποίου ο καθαρισμός και η συντήρηση έγινε το 1948 από τον Ιω. Παπαδημητρίου. Ο ίδιος κατά το διάστημα 1948-1951 έκανε συστηματικό καθαρισμό και νέα ανασκαφή του ιερού του Απόλλωνος Μαλεάτα στο Κυνόρτιο, το οποίο είχε ερευνηθεί κατά μέγα μέρος, χωρίς να δημοσιεύσει, ο Π. Καββαδίας. Ο Παπαδημητρίου με τη συνεργασία του Φ. Πέτσα ερεύνησε το 1950 και 1951 στις Μυκήνες συγκρότημα αποθηκών αγγείων της ΥΕ ΙΙΒ περιόδου. Τυχαίο γεγονός εξ άλλου οδήγησε το 1951 στην εύρεση του ταφικού περιβόλου Β, του οποίου την ανασκαφή άρχισε το 1951 ο Παπαδημητρίου η φήμη της θα κάλυπτε σύντομα κάθε άλλη αρχαιολογική ανακάλυψη εκείνης της εποχής. Στην Κυνουρία ο Κ. Ρωμαίος έκανε, το 1950, εξερευνητική περιοδεία σε περιοχές όπου είχε εργασθεί στις αρχές του αιώνα με ενδιαφέροντα τοπογραφικά συμπεράσματα. Στον Μυστρά έγιναν από τον Ν. Δρανδάκη το 1951 καθαρισμοί τοιχογραφιών στην Οδηγήτρια, τους Αγ. Θεοδώρους και έναρξη της αναστήλωσης του Αγ. Γεωργίου. Τέλος, έπειτα από διακοπή δέκα χρόνων, ο Α. Ορλάνδος επανέλαβε το 1951 τις ανασκαφές της Σικυώνος.

Θεσσαλία.

Στη Θεσσαλία στην περιοχή του Πτελεού ο Ν. Βερδελής ανέσκαψε το 1951 μεσοελλαδικό σπίτι και θολωτούς μυκηναϊκούς τάφους και στη Φάρσαλο τύμβο, ο οποίος κάλυπτε θολωτό τάφο του τέλους του 6ου αι. π.Χ., μέσα στον οποίο βρέθηκε καλυκωτός κρατήρας των περί το 520 π.Χ. χρόνων, αντίγραφο όμοιου κρατήρα του Εξηκίου.

Ήπειρος.

Στην Ήπειρο ο Σ. Δάκαρης διεξήγαγε την ίδια χρονιά στους πρόποδες του βουνού της Καστρίτσας ΝΑ. των Ιωαννίνων στρωματογραφικές έρευνες σε αποξηραντική τάφο και διαπίστωσε τη διαδοχή των ρυθμών της προϊστορικής και της γεωμετρικής κεραμικής της περιοχής.

Μακεδονία.

Σε λίγα επίσης σημεία της Μακεδονίας έγιναν την περίοδο τούτη ανασκαφές. Στη Θεσσαλονίκη ο Γ. Σωτηρίου συνέχισε το 1949 την ανασκαφική έρευνα του Αγ.

Δημητρίου και ο Χαρ. Μακαρόνας ερεύνησε το 1949 και το 1951 νεκροταφείο των ρωμαϊκών χρόνων και το 1950 οκτάγωνο οικοδόμημα κοντά στην αψίδα του Γαλερίου των χρόνων της τετραρχίας. Στην Κοζάνη την ίδια χρονιά ο Β. Καλλιπολίτης αποκάλυψε νεκροταφείο του 5ου και του 4ου αι. π.Χ.

Θράκη.

Στα Άβδηρα της Θράκης ο Δ. Λαζαρίδης το 1950 διεξήγαγε ανασκαφή στο δυτικό μέρος της αρχαίας πόλης και αποκάλυψε ελληνιστικά και ρωμαϊκά οικοδομήματα.

Νησιά.

Στα νησιά η δραστηριότητα της Εταιρείας εμφανίζεται περισσότερο έντονη. Στη Νάξο ο Ν. Κοντολέων ερεύνησε το 1949-1951 στη θέση Γρόττα προϊστορικό συνοικισμό, στην Τήνο το 1949-1950 ερεύνησε μεγάλο οικοδόμημα κλασικής εποχής και στην Πάρο το 1950 έκανε ανασκαφή για την εύρεση του Αρχιλοχείου, του οποίου βρήκε μάρμαρα και επιγραφές όχι όμως τις κατασκευές του ιερού. Στην Κεφαλληνία ο Σπ. Μαρινάτος το 1951 ερεύνησε υστερομυκηναϊκούς τάφους στα Μαζαρακάτα και σε άλλες θέσεις. Στη Ρόδο ο Ιω. Κοντής ξεκίνησε το 1951 το πρόγραμμα έρευνας και μελέτης της αρχαίας πόλης και καθόρισε τη μέθοδο εργασίας, την οποία επρόκειτο να ακολουθήσουν οι διάδοχοί του. Στην Κρήτη ο Ν. Πλάτων αποκάλυψε το 1948-49 τη μεγάλη παλαιοχριστιανική βασιλική του Πανόρμου Μυλοποτάμου και το 1951 συνέχισε στην Πρασά Ηρακλείου ανασκαφή μινωικών σπιτιών, που είχε αρχίσει με ιδιωτική πρωτοβουλία το 1939-40. Ο Σπ. Μαρινάτος τέλος ανέσκαψε το 1949-1951 μινωικό μέγαρο στο Βαθύπετρο και το 1950 ερεύνησε λείψανα της μινωικής και ομηρικής Λυκάστου, στους νότιους πρόποδες του Γιούχτα.

Δυσχερείς περιστάσεις.

Ο νόμος 18 του 1944 περί σταθεροποιήσεως της οικονομίας της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου (υπουργός Οικονομικών Αλ. Σβώλος) εξανέμισε το μέρος της περιουσίας της Εταιρείας που δεν ήταν επενδυμένο σε ακίνητα. Η ακίνητη εξ άλλου περιουσία της δεν απέδιδε απολύτως τίποτε. Μόνη προσπάθεια του Συμβουλίου, του Γ. Οικονόμου και του Α. Μπενάκη, ήταν η εξοικονόμηση πόρων για τη μισθοδοσία των υπαλλήλων της Εταιρείας και την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας του μεγάρου, που προσπαθούσαν να πετύχουν με διαβήματα στο Υπουργείο Οικονομικών. Παρά την ύπαρξη του νόμου 476/ 1943, νέες διατάξεις (Ν. 1769/ 1944) έθιγαν τα νομοθετικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα της Εταιρείας. Αλλά και τούτο θα είχε μικρή σημασία, αν υπήρχαν κανονικά εισοδήματα από το λαχείο. Οι περιστάσεις όμως δεν επέτρεπαν την έκδοση του λαχείου και η Εταιρεία αρκείται σε έκτακτες επιχορηγήσεις ως το 1948. Η εξομάλυνση της εσωτερικής κατάστασης και η βελτίωση των οικονομικών της Εταιρείας φαίνεται καθαρά το 1948, χρονιά κατά την οποία επαναλαμβάνονται οι ανασκαφές σε περιορισμένη κλίμακα στην Αθήνα, την Επίδαυρο, τη Βραυρώνα και τον Πάνορμο Μυλοποτάμου Κρήτης. Από τότε η οικονομική κατάσταση θα βελτιώνεται, ώστε τον Απρίλιο του 1948 ο Οικονόμος θα εισηγηθεί στο Συμβούλιο ότι είναι περιττή πλέον η επιχορήγηση του Δημοσίου για την πληρωμή του προσωπικού και την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας του μεγάρου. Τον Φεβρουάριο του 1949 ο ίδιος θα προτείνει την επέκταση του μεγάρου ή την κατεδάφισή του και την οικοδόμηση νέου.

Το Συμβούλιο.

Ο θάνατος του Γεωργίου Β' την 1 Απρ. 1947 προκάλεσε σημαντική μεταβολή του οργανισμού. Η συνέλευση των εταίρων της 21 Μαρτίου 1948 αποφάσισε την ανακήρυξη του εκάστοτε βασιλιά της χώρας σε προστάτη και επίτιμο πρόεδρο της Εταιρείας (έως τότε ήταν ο τακτικός πρόεδρος της). Τούτο ήταν σωστή ενέργεια που μείωνε το δεσμό της Εταιρείας με τους βασιλείς, δεσμός ο οποίος όσο ισχυρότερος ήταν τόσο δυσμενέστερες συνέπειες είχε γι' αυτήν, όπως δίδαξαν τα παθήματα του παρελθόντος. Το Συμβούλιο εξακολουθούσε να είναι δεκαεπταμελές.

Το Συμβούλιο της τριετίας 1945-1947 έχει τρία νέα πρόσωπα, τον Δ. Ευαγγελίδη, τον Αρ. Κούζη και τον Χρ. Καρούζο αντί του Ν. Ζαρίφη, του Κ. Κουρουγιώτη και του Ν. Μπαλάνου που πέθαναν. Ο Καρούζος όμως δεν δέχτηκε την εκλογή του θεωρώντας (με επιστολή του) ότι από το 1920 η Εταιρεία βρισκόταν σε κατάσταση μαρασμού, μακριά από τον κόσμο και πως, μεταξύ άλλων, είχε στενότητα και ακαμψία στις γλωσσικές της αντιλήψεις. Η απάντηση του Συμβουλίου και η ανταπάντηση του Καρούζου είναι ενδιαφέρουσες για τα επιχειρήματα που περιέχουν. Οπωσδήποτε ο Καρούζος έγινε μέλος του Συμβουλίου το 1953 και το αξίωμα αυτό διατήρησε ως τον θάνατό του, το 1967. Τον Οκτώβριο του 1947 πέθανε ο Φιλώτας Παπαγεωργίου, αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας και στη θέση του το Συμβούλιο εξέλεξε τον Παν. Πουλίτσα. Το Συμβούλιο της τριετίας 1948-1950 είναι όμοιο με το προηγούμενο. Τη θέση του προέδρου καταλαμβάνει ο Α. Μπενάκης και του αντιπρόεδρου ο Π. Πουλίτσας, ενώ το Συμβούλιο της επόμενης τριετίας 1951-1953 έχει δύο νέα πρόσωπα, τον Β. Αιγινήτη και τον Γ. Μπαλή (οι οποίοι μετείχαν και στο προηγούμενο από 30-11-1950) στη θέση του Μ. Βολονάκη (†8- 3- 50) και του Α. Μπενάκη. Τρίτος νέος σύμβουλος ήταν από 6- 7- 51 ο Ιω. Παπαδημητρίου στη θέση του Γ. Οικονόμου που πέθανε (†21- 6- 51). Τη θέση του γραμματέως κατέλαβε στις 6 Ιουλίου 1951 ο Α. Ορλάνδος.